

بررسی تأثیر نوسازی بر تغییرات اجتماعی در شهرستان اهواز

علیرضا طرفی^۱، منصور حقیقتیان^۲، احمد سعیدی^۳

چکیده

در خلال چند دهه گذشته ساختار اجتماعی شهرستان اهواز با تغییر و تحولاتی همراه بوده است. در این زمینه می توان به تغییر در حوزه تعاملات اجتماعی و قشربندی اجتماعی اشاره نمود. بررسی تغییرات اجتماعی در بستر فرآیند نوسازی در این منطقه دارای ماهیت متفاوتی است که در کوتاه مدت و بلند مدت آثار متفاوت و گوناگونی دارد، از اینرو این مقاله به بررسی تأثیر فرآیند نوسازی و عناصر آن نظیر شهرنشینی، آموزش، تکنولوژی، حمل و نقل، رسانه های عمومی و بهداشت مدرن و مکانیزم این تأثیر گذاری ها بر تغییرات تعاملی و قشربندی اجتماعی می پردازد. این تحقیق به روش پیمایشی و با استفاده از ابزار پرسشنامه محقق ساخته انجام گرفت. جمعیت آماری تحقیق کلیه خانوارهای شهرستان اهواز که در حدود ۲۷۶۰۳۲ خانوار است، روش نمونه گیری به صورت خوشه ای چند مرحله ای و برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران ۱۰۸۲ نفر تعیین شد. تجزیه و تحلیل داده ها با استفاده از SPSS و به منظور بررسی روابط بین متغیرها و روایی سازه ها از نرم افزار SMART PLS استفاده شده است. یافته های آزمون مدل ساختاری حاکی از آن است که رابطه معنا دار بین آموزش، شهرنشینی، رسانه ها و حمل و نقل با تغییرات اجتماعی و ابعاد آن قابل پیش بینی است، همچنین دو متغیر تکنولوژی و بهداشت مدرن به عنوان متغیرهای پیش بین از مدل خارج شدند.

واژگان کلیدی: تغییرات اجتماعی، تغییرات قشربندی، تعاملات اجتماعی، نوسازی.

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۵/۰۶/۱۴

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۵/۰۱/۲۱

۱ دانشجوی دکتری جامعه شناسی اقتصاد و توسعه، دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهاقان (Email: torfi_alireza@yahoo.com)

۲ دانشیار جامعه شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهاقان (نویسنده مسئول) (Email: mansour_haghighatian@yahoo.com)

۳ استادیار مؤسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی (Email: a_saidee@irphe.ac.ir)

مقدمه

در خلال چند دهه گذشته ساختارها و نهادهای شهرستان اهواز با تغییر و تحولات وسیعی همراه بوده است در این زمینه می توان به تغییر در حوزه اقتصادی، نظام خویشاوندی، نظام ارزشی و تعاملی، قشر بندی، آموزش، بهداشت، تکنولوژی و حمل و نقل، اشاره کرد. چنین تغییرات بعد جهانی داشته و علاوه بر جوامع غربی در سایر جوامع نیز از گستره و شتاب چشمگیری برخوردار بوده است. بررسی تغییرات اجتماعی در بستر فرایند نوسازی در میان اقوام و اجتماعات مختلف به دلیل تفاوت های میان فرهنگی، دارای ماهیت بالنسبه متفاوتی می باشند. در این بستر گسستگی و تضعیف در بین عوامل همبسته سنتی و نهادهای متعارف آن روی می دهد که خود منجر به ایجاد تغییراتی در ساختار و کارکردهای نهادهای اجتماعی می شود، از اینرو این منطقه متأثر از ورود و پیامدهای نوسازی تغییر و تحول ژرفی را در دو سطح عینی - ساختاری و ذهنی - معنایی تجربه نموده است.

در واقع این منطقه، نیز تحت تأثیر شدید تغییرات ناشی از فرایند نوسازی قرار گرفته و بالطبع در ساختار و کارکرد جامعه، روابط و مناسبات گروه های اجتماعی نیز تغییرات زیادی ایجاد شده است، تغییراتی که در لایه های زندگی آنان نفوذ کرده و روابط آنان را از وضعیت سنتی خارج نموده و وارد دنیای جدید جامعه مدرن کرده است. این تغییرات در کوتاه مدت و بلندمدت آثار متفاوت و گوناگونی دارند که این اثرات ناشی از محتوای برنامه های نوسازی است که بر روی عقاید، ارزش ها، اطلاعات، مهارت ها، گرایش ها و رفتارهای ظاهری افراد تأثیر می گذارند در این میان فرآیندهای نوسازی به عنوان عامل تغییر را می توان با رویکردهای متعددی تعریف کرد. یکی از تعاریف اثبات گرایانه از نوسازی، تعریف کلاسیک ویلبرت مور است. از این نظر، فرآیند نوسازی عبارت است از دگرگونی کامل یک جامعه سنتی یا ما قبل مدرن به جامعه مدرن، تکنولوژیک و دارای سازمان اجتماعی مرتبط که برخوردار از ثبات سیاسی و رفاه اقتصادی نظیر جوامع غربی است (هولمز و ترنر، ۱۹۹۰: ۳۵-۳۴) برخلاف تعریف اثبات گرایانه فوق، رویکرد تفسیری، نوسازی را به معنای فرآیندی تعریف می کند که طی آن انسانها به صورت باز اندیشانه و معنادار، زندگی اجتماعی خود را می سازند، تغییر می دهند یا بازسازی می کنند. در این رویکرد، نوسازی نه صرفاً به عنوان پدیده ای خارجی، مسلط و جبری، بلکه چون پدیده ای ساخته شده قابل دستکاری و باز اندیشانه مطرح است (بلیکی، ۱۹۹۴، نقل از محمدپور، ۱۳۹۲: ۲۴). اُسبورن در مقاله ای با عنوان «نوسازی: گذر از گذشته به حال» نوسازی را به عنوان یک مفهوم جامعه شناختی با مفاهیمی مانند صنعتی شدن، دنیاگرایی، غیر دینی شدن، بوروکراسی و مفهوم شهر و شهرنشینی همراه می داند (نوذری، ۱۳۷۹: ۶۶). از منظر انسان شناسی فرهنگی، تغییرات اجتماعی و فرهنگی هم نتیجه عوامل درونی وهم عوامل بیرونی هستند. در این دیدگاه، ملل مدرن با سطح بالای تکنولوژی، صنعتی شدن، شهرنشینی، آموزش و پرورش رسمی و حکومت های بوروکراتیک کارا، اقتصاد قدرتمند مبتنی بر بازار به محاسبه دقیق زمان، تحرک روبه بالای جمعیت، تاکید بر شایستگی، تغییرات سریع و برنامه ریزی برای آینده وافول خانواده گسترده مشخص می شوند (فارو، ۱۹۷۷: ۳۳۹-۳۲۷).

پژوهش حاضر با رویکرد کمی در صدد بررسی رابطه نوسازی با تغییرات اجتماعی در شهرستان اهواز است. در این پژوهش منظور از نوسازی، حمل و نقل، آموزش مدرن، بهداشت، ارتباطات، شهرنشینی و تکنولوژی استقلمر و مکانی هم شهرستان اهواز می باشد. گزینش این شهرستان از چند جهت حائز اهمیت است:

نخست اینکه شهرستان اهواز محل زندگی قومیت های عرب، لر و بختیاری، دزفولی، شوشتری است. مردمان این شهرستان دارای ویژگی های زبانی و فرهنگی متفاوت هستند و تفاوت های زبانی و فرهنگی مذکور بسیار چشم گیر و جالب توجه هستند. همچنین وجود آب و هوای گرم بر شیوه زندگی و معیشت ساکنان تأثیر شگفت انگیزی گذاشته است و شناخت این ویژگی ها، مشخصه ها و تأثیر آنها بر زندگی مردم آن منطقه از اهمیت زیادی برخوردار است. با این حال شهرستان اهواز نیز دچار تغییر و تحولات گوناگونی شده که بر شیوه زندگی و فرهنگ آنان موثر بوده، اما میزان و گستردگی ورود عناصر نوسازی و تغییر و توسعه این جامعه چندان روشن نیست و مورد عنایت محققان نیز چندان قرار نگرفته است، بنابراین با نگرش به علاقه محقق به موضوع و

احساس ضرورت انجام این تحقیق در شهر اهواز بدلیل هزینه و تاوانی که در قالب راهبردها و برنامه های توسعه ای این منطقه متحمل شده و آنچنان که باید نتیجه بخش نبوده و جدا از نابرابریهای به جا مانده از قبل، عده ای خاص وضعیت بهتری پیدا کرده اند و مابقی اگر دوچار وضعیت بدتری نشده باشند در همان وضعیت نامناسب اولیه باقی مانده اند. تردیدی نیست که چنین تحولاتی در هر صورت در بسترهایی محقق می شوند که با ایجاد اصلاحات و تغییرات مناسب در این بسترها این منطقه در مسیر توسعه مناسب تر قرار می گیرد. از اینرو شناسایی، درک و تفسیر دقیق تغییرات و تحولات ایجاد شده که از پیش شرط های اساسی در جهت برنامه ریزی برای ارتقاء سطح توسعه به شمار می رود و می تواند نقش بالایی در برنامه ریزی راهبردی دولت ها داشته باشد و می تواند در رسیدن به این هدف نقش مهمی را ایفا کند.

با عنایت به دلایل فوق پژوهش حاضر با اتخاذ رویکرد کمی بر این نکته تاکید دارد که زندگی مردم این منطقه در نتیجه فرآیند نوسازی تا حد زیادی دگرگون شده است بر این اساس پرسش اصلی تحقیق این است که:

- شهرستان اهواز تحت تاثیر فرآیند نوسازی و عناصر آن چه تغییراتی را تجربه کرده است؟
- مکانیزم این تاثیر گذاریها به چه صورتی می باشد؟

اهداف تحقیق

بنابراین با توجه بر پرسش های مطرح شده اهداف پژوهش عبارتند از

- تعیین میزان تغییرات اجتماعی در شهرستان اهواز
- تعیین تاثیر نوسازی بر تغییرات اجتماعی در شهرستان اهواز و مکانیزم این تاثیر گذاری ها
- ارائه پیشنهادات به منظور تقویت و ارتقاء توسعه اجتماعی.

پیشینه تحقیق

تحقیقات داخلی

مطالعاتی که در مورد جامعه و شهر اهواز صورت گرفته اند با کم توجهی به بررسی های کمی و بررسی های کیفی تا حدی به موضوعات نژادی، قومی، تاریخی - سیاسی پرداخته اند و بیشتر آنها با تکیه بر اطلاعات و اسناد و بایگانی های رسمی دولتی و سیاسی نوشته شده اند بنابراین متکی به بررسی های تجربی و میدانی نیستند. در میان مطالعات داخلی که تا حدی با مطالعه کنونی در ارتباطند می توان به پژوهش های زیر اشاره نمود:

➤ محمدپور (۱۳۸۰) در پژوهش خود با عنوان «فرآیندها و پیامدهای نوسازی در کردستان ایران» مطالعه موردی شهر سردشت از سال ۱۳۰۰ تا ۱۳۸۰ با استفاده از رویکرد تلفیقی جامعه شناسی توسعه و انسان شناسی فرهنگی و با الهام از نظریه اسملسر، ساختارهای اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی شهرستان سردشت را به عنوان یک مطالعه موردی از کردستان ایران در طول هشت دهه بررسی کرده است. روش شناسی عمده در این مطالعه روش کیفی بوده و از روش مردم نگاری کلاسیک برای گردآوری و تحلیل داده ها استفاده شده است. مطالعه فوق نشان داده که شهرستان سردشت در طول دوره بررسی تغییر و تحولات وسیعی را تجربه کرده است. با این وجود، علی رغم ورود و پذیرش بسیاری از عناصر نوسازی در این منطقه، هنوز بسیاری از عناصر سنتی و غیر مدرن در آن وجود داشته و مقاومت می کنند.

➤ رضایی (۱۳۸۲) در مطالعه خود تحت عنوان «بررسی جمعیت و وضعیت توسعه انسانی در استان کردستان» به بررسی شاخص های توسعه انسانی (آموزش، بهداشت و امید به زندگی و تولید ناخالص داخلی) در استان کردستان ایران پرداخته است. این مطالعه میدانی فرآیند توسعه انسانی را از سال ۱۳۳۵ تا ۱۳۷۵ مورد بررسی قرار می دهد. یافته های این تحقیق نشان دهند رشد و توسعه شاخص های توسعه انسانی شامل آموزش، مواد، بهداشت و امید به زندگی و افزایش درآمد ناخالص داخلی بوده است. همچنین نشان می دهد که بسیاری از عناصر عمومی جامعه کردستان سنتی باقی مانده و

با عناصر مدرن در حال هم زیستی هستند و کردستان به طور کلی هنوز علیرغم تغییرات حاصله در سطح پایینی از توسعه‌ی انسانی قرار دارد.

➤ ملکی (۱۳۹۲) در مطالعه خود تحت عنوان "ارزیابی شاخص‌های توسعه پایدار شهری" با تاکید بر شاخص‌های اجتماعی، کالبدی، خدمات شهری مطالعه موردی مناطق هشت گانه شهر اهواز را مورد بررسی قرار داده است. روش تحقیق در این مطالعه روش توصیفی - تحلیلی است. نتایج این بررسی نشان می‌دهد که مناطق هشت گانه شهر اهواز از لحاظ میزان برخورداری از شاخص‌های منتخب توسعه متفاوت بوده و همچنین بین شاخص‌های منتخب و روند توسعه پایدار در شهر اهواز رابطه معناداری وجود دارد.

تحقیقات خارجی

➤ هکمن (۱۹۹۱) در تحقیق میدانی خود "نظام‌های قبیله‌ای و خویشاوندی در بین کردهای ترکیه" به مطالعه ساختار و عناصر نظام خویشاوندی - قبیله‌ای در میان کردهای ترکیه پرداخته است. او به این نتیجه رسیده است که قسمت عمده‌ای از نظام خویشاوندی و خانواده در کردستان ترکیه درگیر فرآید نوسازی شده و در حال گذر به یک نظام مدرن است. او خاطر نشان می‌کند که هنوز برخی از ساختارهای سنتی قبیله‌ای و عشیره‌ای در حال مقاومت هستند.

➤ بروین سن (۱۳۷۸) در تحقیق میدانی خود تحت عنوان جامعه‌شناسی مردم کرد: بررسی ساختارهای اجتماعی و سیاسی و اجتماعی کردستان به بررسی ابعاد مختلف جامعه و فرهنگ مردم کرد عراق مانند وضعیت جغرافیایی، زبان شناختی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی توجه کرده است. در این تحقیق، رویکرد نظری و روش خاصی دنبال نشده مطالعه بروین سن بر اساس یک روش کتابخانه‌ای - اسنادی دنبال شده و تنها به توصیف ابعاد جامعه مورد مطالعه بسنده کرده است. مطالعات فوق با بکارگیری رویکردهای نظری و روش‌شناسی مختلف همگی بر این نکته تاکید داشته‌اند که فرآیند نوسازی و عناصر آن تغییراتی اجتماعی هم از نظر ساختاری و هم به لحاظ کارکردی بروی جوامع داشته به گونه‌ای که جامعه سنتی در حال جایگزینی به شکل مدرن آن است به علت کمبود شناخت تغییر و توسعه شهری و الگوی آن، تبیین ابعاد گوناگون تغییرات و تحولات در این جامعه از اهمیت زیادی برخوردار است

چارچوب نظری

به طور کلی، اصطلاح نوسازی در زبان فارسی دارای معانی‌ای از قبیل مدرن شدن، نوسازی، امروزی‌شدن، نوین‌گری، متجدد شدن و نوین‌سازی است. این واژه از کلمه (مد) به معنای همین حالا یا هم اکنون مشتق شده است و بعد از جنگ جهانی دوم در دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ به عنوان یک رویکرد مناسب در ادبیات علوم اجتماعی مطرح شد (ازکیا، ۱۳۷۹: ۸۷). از نظر ویلبرت مور مفهوم نوسازی به دگرگونی کامل در جامعه سنتی و تغییر آن به جامعه مدرن با انواع تکنولوژی با سازمان اجتماعی مربوطه تعریف می‌شود که به ویژگی‌های یک اقتصاد پیشرفته و ثروتمند و از لحاظ سیاسی تثبیت شده چون جوامع غربی دلالت دارد (هولم و ترنر، ۱۹۹۰: ۳۴) دانیل لرنر جامعه‌شناس و نظریه پرداز آمریکایی، کتاب گذار از جامعه سنتی به نوسازی خاورمیانه را در سال ۱۹۵۸ انتشار داد. او رسانه‌ها را به عنوان عامل و نیروی پیش برنده توسعه در جوامع سنتی به سوی صنعتی شدن معرفی می‌کند، رسانه‌ها همراه با شهرنشینی می‌توانند در این مسیر موفق شوند و مشخصاً عواملی را مهم و زمینه ساز در این زمینه مطرح می‌کند که عبارتند از: شهرنشینی، بسط آموزش، میزان استفاده از وسایل ارتباط جمعی. بسط مشارکت از دیدگاه نوسازی بویژه لرنر گسترش شهرنشینی یکی از راه‌های وارد شدن کشورهای جهان سوم به جرگه ممالک مدرن و پیشرفته می‌باشد، زیرا بدنبال شهرنشینی شدن افراد، تحولات گوناگونی در رفتار و منش آنان رخ می‌دهد (نوابخش، ۱۳۸۸: ۹۳-۹۱). آلموند و پاول که در زمینه‌های نوسازی فرهنگی مطالعه می‌کنند، معتقدند که توسعه تکنولوژی و گسترش آموزش و وسایل ارتباط جمعی نقش اساسی در نوسازی فرهنگی یک جامعه دارد (سیف زاده، ۱۳۷۳: ۹۲-۹۱)

ارگانسکی بر ابعاد نوسازی سیاسی تاکید کرده و نوسازی سیاسی را فرآیندی می داند که طی آن کارآیی حکومت در بکارگیری آحاد ملت و منابع در دسترس برای تحقق اهداف ملی افزایش می یابد. هانتینگتون نیز نوسازی سیاسی را حاصل افزایش تحرک اجتماعی و مشارکت مردم در امور سیاسی می داند (از کیا، ۱۳۷۹: ۹۱). اینکلس مهم ترین پیش شرط های ایجاد نوسازی را تغییر و دگرگونی در ارزش ها و نگرش های افرادی می داند به نظر وی، انسان مدرن دو بعد دارد: الف: بعد داخلی - بعد خارجی، منظور از شرایط خارجی، شهرنشینی، ارتباطات جمعی، آموزش، صنعتی شدن و سیاسی شدن است. اما انسان مدرن به نظر وی از نظر ارزش و نگرش دارای ویژگی های دیگری است که عبارتند از: آمادگی برای تجربه نو و پذیرش نوآوری و تغییر؛ آمادگی برای ارائه عقاید در پاسخ به چالش ها، جهت گیری در راستای حال و آینده، برنامه ریزی و سازماندهی در زندگی، کارایی، محاسبه پذیری، شان و اعتبار و در ضمن آگاهی از شأن و اعتبار دیگران و توجه به آن ها، ایمان به علم و تکنولوژی و عدالت توزیعی و پاداش ها بر اساس سهم هر فرد در آن (اینکلس، ۱۹۷۷: ۱۵۷-۱۵۲).

از منظر انسان شناسی فرهنگی، تغییرات اجتماعی و فرهنگی هم نتیجه عوامل درونی و هم عوامل بیرونی هستند. مکانیسم های درونی تغییر به نوآوری و اختراع موسوم اند و مکانیسم های خارجی یا بیرونی تغییر نیز شامل اشاعه و اقتباس می باشند. بنابراین اشاعه فرهنگی، اقتباس فرهنگی، اختراع و نوآوری عوامل چهارگانه داخلی و خارجی تغییرات هستند که می توانند در نوسازی جامعه نقش اصلی و بنیادی داشته باشند.

اسملسر از جامعه شناسانی است که بحث پارسونز به خصوص در زمینه مزایای تمایزهای اجتماعی را بسط می دهد و محور اندیشه خود را بر مفهوم تمایزات ساختی^۱ استوار می کند. به نظر او در یک جامعه پیشرفته تمایزات ساختی یا تفکیک کارکردی عناصر ساختی بطور کامل صورت گرفته است. در حالی که جوامع توسعه نیافته فاقد چنین تفکیکی هستند. پس تغییر روی تفکیک متمرکز شده است و آن فرآیندی است که طی آن واحدهای اجتماعی مستقل و تخصصی شده به جای واحدهای سنتی استقرار می یابند" (از کیا، ۱۳۶۴: ۲۶). اسملسر معتقد است که نوسازی فرآیند تغییر و تفکیک است. این تغییر و تفکیک باید در همه ی حوزه های نظام اجتماعی از جمله محیط زیست، صنعت و تکنولوژی، کشاورزی و اقتصاد، ارزش ها و باورها، خانواده و نظام خویشاوندی، قشربندی اجتماعی و تفکیک نظام سیاسی صورت گیرد (آتریونی، ۱۹۶۴: ۲۶۹-۲۵۴).

به نظر او نوسازی "ناظر به این نکته است که تغییرات فنی، اقتصادی و بوم شناختی همه رشته هایی هستند که از درون کلیت جامعه و فرهنگ سر بر می کشند". در میان یک ملت نوظهور می توانیم شاهد تغییراتی در قلمروهای سیاست، دین، خانواده و طبقات اجتماعی باشیم. (وینر، ۱۳۵۴: ۹۶).

تغییراتی که در این قلمروها حادث می شود به صورت همزمان و هماهنگ نیست و نوعی تاخر و تقدم در جریان نوسازی محقق می شود که جوامع را از آن حرکت های با نقشه و منظم به دور می سازد و به این دلیل هم هست که جوامع در حال گذار همیشه دچار نوعی بحران و نابسامانی هستند که وضعیت آنها را اسملسر چنین ترسیم می کند. "جامعه در حال توسعه را می توان به حیوان عظیم الجثه و بی قواره ای تشبیه کرد که با تکان دادن هر یک از اعضایش پیش می رود، اما اعضای خود را گاه نسبتاً هماهنگ و گاه بر خلاف یکدیگر تکان می دهد" (وینر، ۱۳۵۴: ۶).

در پایان بحث باید خاطر نشان کرد که فرآیند نوسازی در شهرستان اهواز مبتنی بر اختراعات و نوآوری های داخلی نبوده، بلکه در نتیجه ی نفوذ عناصر بیرونی و اقدامات دولت صورت گرفته است چون نظریه نوسازی در تبیین ساختاری تغییرات شهر اهواز بر تغییر منظومه ساختارهای اجتماعی، اقتصادی و سیاسی جامعه تاکید دارد در همین راستا برای بررسی چگونگی تاثیرات نوسازی بر تغییر این منطقه با توجه به نظریه اسملسر، برای اینکه یک جامعه ی سنتی بتواند وارد فرآیند نوسازی و صنعتی شدن شود باید در همه حوزه های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی تغییر و تحول صورت گیرد تاکید میشود.

1 Structural differentiation

فرضیه ها

- ۱- بین تکنولوژی و تغییرات اجتماعی در شهرستان اهواز رابطه وجود دارد.
- ۲- بین حمل و نقل و تغییرات اجتماعی در شهرستان اهواز رابطه وجود دارد.
- ۳- بین ارتباطات (رسانه های عمومی) و تغییرات اجتماعی در شهرستان اهواز رابطه وجود دارد.
- ۴- بین بهداشت مدرن و تغییرات اجتماعی در شهرستان اهواز رابطه وجود دارد.
- ۵- بین آموزش مدرن و تغییرات اجتماعی در شهرستان اهواز رابطه وجود دارد.
- ۶- بین شهرنشینی و تغییرات اجتماعی در شهرستان اهواز رابطه وجود دارد.

تعریف مفاهیم

تغییر اجتماعی: تغییر اجتماعی عبارت است از پدیده های قابل رؤیت و قابل بررسی در مدت زمانی کوتاه به صورتی که هر شخص معمولی نیز در طول زندگی خود یا در طول دوره کوتاهی از زندگی می تواند یک تغییر را شخصا تعقیب نماید، نتیجه قطعی اش را ببیند و یا نتیجه موقتی آن را دریابد. علاوه بر این تغییر اجتماعی در محدوده یک محیط جغرافیایی و اجتماعی معینی صورت می پذیرد. (روشه، ۱۳۸۷: ۲۶)

جدول (۱): معرف های عملی تغییرات اجتماعی

با فامیل و خویشاوندان رفت و آمد و ارتباط نزدیک داشتن، با همسایه ها و آشنایان محلی رفت و آمد و ارتباط نزدیک داشتن، لذت بردن از شب نشینی و گفت و گو با خویشاوندان، روابط گرم و صمیمی با آشنایان، علاقه داشتن به خویشاوندان، دید و بازدید و ارتباط چهره به چهره با فامیل.	صمیمیت	تغییر تعاملی	تغییرات اجتماعی
اعتماد داشتن به خویشاوندان، اعتماد داشتن به دوستان، اعتماد داشتن به همسایه ها و آشنایان محلی	اعتماد		
احساس تعهد داشتن در قبال خانواده، احساس تعهد داشتن نسبت به همکاران و آشنایان محلی، احساس مسئولیت داشتن به خویشاوندان، وفاداری به عهد	تعهد		
از خود گذشتگی و ایثار در قبال دوستان و آشنایان، مساعدت و همیاری، خیرخواهی و کمک به یکدیگر	تعاون		
تعداد سال های تحصیلی، تحصیلات پدر، تحصیلات مادر، عنوان دقیق شغلی، میزان متوسط درآمد خانوار، میزان متوسط هزینه خانوار، منطقه محل سکونت، متراژ منزل	قشر اجتماعی		

منبع: یافته های تحقیق

جدول (۲): معرف های عملی نوسازی

استفاده از ماشین آلات پیشرفته صنعتی، استفاده از وسایل نقلیه موتوری یا خودرو، میزان استفاده از برق و گاز و تلفن، استفاده از وسایل نوین در محل کار (مانند رباط، کامپیوتر، استفاده از وسایل رفاهی و تسهیلات حمل و نقل، تولید انبوه کالا با استفاده از خط تولید، وجود سازماندهی علمی کار برای افزایش تولید کالا، تخصصی شدن فعالیت های کاری، سلسله مراتبی بودن کار.	تکنولوژی	نوسازی
وسایل نقلیه موتوری، جاده ها و بزرگراه ها، راه آهن، فرودگاه	حمل و نقل	
زمان تماشای تلویزیون، میزان استفاده از ماهواره، میزان استفاده از شبکه های اجتماعی مجازی، میزان مطالعه روزنامه و مجله	رسانه های عمومی	

میزان دسترسی به امکانات درمانی و دارویی، میزان مراجعه به بهداری و اماکن درمانی، میزان دسترسی و استفاده از داروهای جدید، میزان اطلاعات بهداشتی یا شرکت در دوره های آموزشی، میزان سرعت بهبود بیماری ها نسبت به گذشته، ریشه کن شدن بیشتر بیماری های واگیر دار، بهبود بهداشت فردی، میزان وابستگی به داروهای سنتی	بهداشت مدرن	
محل سکونت روستا، شهر، هر دو بطور یکسان	شهرنشینی	
تعداد سال های تحصیلی	آموزش	

روش شناسی

این پژوهش با روش پیمایش که یکی از روش های رایج در تحقیقات کمی است انجام گرفته است. جمعیت آماری این پژوهش بر حسب خانواده تعریف شده است بر اساس سرشماری مرکز امار ایران (۱۳۹۰) در اهواز ۲۷۶۰۳۲ خانوار وجود دارد. (تعداد حجم نمونه براساس فرمول کوکران حدود ۱۰۸۲ نفر تعیین شد). شیوه نمونه گیری در این تحقیق نمونه گیری چندمرحله ای^۱ است که ابتدا ۴ منطقه از بین مناطق اهواز انتخاب شده و از هر منطقه ۴ محله و از هر محله ۳ بلوک انتخاب و در ادامه از طریق نمونه گیری سیستماتیک، پلاک های معین انتخاب و از هر پلاک یک خانوار انتخاب شد از آنجائیکه واحد تحلیل، واحدی است که اطلاعات آن گرد آوری می شود. واحدی که خصوصیات آن توصیف می شود (دواس، ۱۳۷۶: ۴۱) بنا براین واحد تحلیل، خانوار و واحد مشاهده فرد است ابزار گرد آوری داده ها پرسشنامه بوده است یکی از معیارهای درستی اندازه گیری مفاهیم، اعتبار^۲ معرف های آن ها است برآی برآورد اعتبار تجربی معرف ها به دو شیوه زیر عمل شده است:

۱- داوری اجماع علمی و شاهدان عینی

۲- استفاده از تحلیل عامل

برای محاسبه پایایی^۳ که عبارت است از میزان همسانی نتایج با سنجش مکرر (بی، ۱۳۸۱: ۲۷۴) از ضریب آلفای کرونباخ^۴ استفاده شده است. بنابراین اساس نتایج به دست آمده در غالب موارد بیش از ۷۰ درصد بود که نشان دهنده پایایی و قابلیت اعتماد پرسشنامه می باشد. برای روایی سازه ها نیز با استفاده از نرم افزار SMART PLS عاملی انجام گرفت سپس با اطمینان از اعتبار آن به تحلیل داده ها اقدام گردید. در ابتدا داده ها با نرم افزار SPSS در دو سطح توصیفی و استنباطی مورد پردازش قرار گرفته است سپس به منظور بررسی روابط بین متغیرها از مدل سازی معادلات ساختاری^۵ نرم افزار SMART PLS استفاده شده است.

یافته ها

نتایج توصیفی تحقیق

مطابق با اطلاعات جدول شماره ۳ از لحاظ جنسیت مردان با ۶۱/۳ درصد بیشترین تعداد را به خود اختصاص داده اند. میانگین سن جمعیت نمونه ۳۵ سال و حداکثر سن ۷۵ سال و حداقل آن ۲۰ سال است. از لحاظ محل سکونت ۲۰/۶ درصد نمونه روستائین و ۷۵/۱ درصد شهرنشین است. ۴/۳ درصد هم، به طور یکسان در شهر و روستا زندگی می کردند. از لحاظ قومیت بیشترین تعداد نمونه را قومیت عرب با ۶۴/۸ درصد و بعد از آن قومیت لر با ۱۵/۳ درصد و فارس با ۱۳/۷ درصد است. بلوچ با ۰/۱ درصد کمترین تعداد در نمونه هستند. از نظر تحصیلات بیشترین تعداد پاسخگویان را افراد دارای تحصیلات دیپلم با ۲۳/۸ درصد و بعد از آن افراد دارای مدرک لیسانس با ۱۸/۸ درصد می باشند. کمترین تعداد را افراد بیسواد با ۴/۳ درصد به خود اختصاص داده اند.

1 Multi stage cluster sampling

2 Validity

3 Reliability

4 Alpha (Cronbach)

5 Smart Pls

جدول (۳): توزیع فراوانی مشخصات عمومی نمونه‌های آماری

توزیع داده‌ها		مؤلفه‌ها
مرد=۶۶۳ (۶۱/۳ درصد)	زن=۴۱۹ (۳۸/۷ درصد)	جنسیت
حداقل: ۲۰	حداکثر: ۷۵	سن
روستا: ۲۲۳ (۲۰/۶)	شهر: ۸۱۳ (۷۵/۱)	محل سکونت
فارس: ۱۴۸ (۱۳/۷)	آذری: ۲۹ (۲/۷)	قومیت
ترکمن: ۹ (۰/۸)	عرب: ۷۰۱ (۶۴/۸)	
بی سواد: ۴۷ (۴/۳)	ابتدایی: ۹۴ (۸/۷)	تحصیلات
دیپلم ناقص: ۱۰۵ (۹/۷)	دیپلم: ۲۵۷ (۲۳/۸)	
لیسانس: ۲۰۳ (۱۸/۸)	فوق لیسانس: ۱۰۴ (۹/۶)	
تحصیلات حوزوی: ۱۵ (۱/۴)		

جدول شماره ۴ یافته‌های توصیفی بر حسب متغیرهای مورد نظر نشان می‌دهد که میانگین و انحراف معیار متغیر تکنولوژی به ترتیب (۳۰/۷۲۵)، (۷/۲۷۱)، بهداشت مدرن (۲۶/۴۷۹)، (۵/۸۷۴)، رسانه‌ها (۱۴/۳۴۷)، (۳/۵۴)، حمل و نقل (۱۲/۶۴۸)، (۳/۷۹۸)، میانگین کل نوگرایی جمعیت نمونه ۹۱/۱۵۲ محاسبه شد که این رقم نشان دهنده متوسط بودن میانگین نوسازی در شهرستان اهواز است. کمترین مقدار نوسازی ۴۶ و حداکثر آن ۱۳۳ می‌باشد. میانگین و انحراف معیار متغیر تغییرات روابط اجتماعی (تعاملات) به ترتیب (۴۴/۶۸۸)، (۱۱/۴۴۵)، قشربندی اجتماعی (۴۷/۳۸۲)، (۱۲/۶۳۱)، میانگین تغییرات اجتماعی (۹۷/۰۲) و کمترین مقدار آن ۴۰ و بیشترین مقدار این تغییرات ۱۵۲ است. این رقم نیز نشان دهنده متوسط بودن تغییرات اجتماعی است.

جدول (۴): آمارهای توصیفی داده‌ها بر حسب متغیرهای مورد نظر تحقیق

تعداد	جمع	حداکثر نمره	حداقل نمره	انحراف معیار	میانگین	شاخص‌ها متغیرها
۱۰۸۲	۳۳۲۴۴	۴۵	۹	۷/۲۷۱	۳۰/۷۲۵	تکنولوژی
۱۰۸۲	۲۸۶۵۰	۴۰	۸	۵/۸۷۴	۲۶/۴۷۹	بهداشت مدرن
۱۰۸۲	۱۵۵۲۴	۲۰	۴	۳/۵۴	۱۴/۳۴۷	رسانه‌ها
۱۰۸۲	۱۳۶۸۵	۲۰	۴	۳/۷۹۸	۱۲/۶۴۸	حمل و نقل
۱۰۸۲	۹۸۶۲۶	۱۳۳	۴۶	۱۵/۸۱۱	۹۱/۱۵۲	نوگرایی
۱۰۸۲	۵۱۲۶۷	۸۸	۱۹	۱۲/۶۳۱	۴۷/۳۸۲	قشربندی اجتماعی
۱۰۸۲	۴۸۳۵۲	۸۰	۱۶	۱۱/۴۴۵	۴۴/۶۸۸	تغییر تعاملات اجتماعی
۱۰۸۲	۹۹۶۱۹	۱۵۲	۴۰	۱۹/۴۹۳	۹۷/۰۷	تغییرات اجتماعی

نتایج استنباطی

فرضیه اول: بین تکنولوژی و تغییرات اجتماعی در شهرستان اهواز رابطه وجود دارد. جهت بررسی فرضیه فوق از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد که نتایج آزمون از جدول زیر ذکر شده است.

جدول (۵): ضریب همبستگی پیرسون بین و تغییرات اجتماعی

تعداد	سطح معنی داری	همبستگی پیرسون (r)	شاخصها	
			متغیرها	
۱۰۸۲	۰/۰۱۳	-۰/۰۷۵	مستقل	تکنولوژی
			وابسته	تغییرات تعاملی
۱۰۸۲	۰/۰۰۰	۰/۳۱۵	مستقل	تکنولوژی
			وابسته	قشربندی اجتماعی
۱۰۸۲	۰/۰۰۰	۰/۲۴۸	مستقل	تکنولوژی
			وابسته	تغییرات اجتماعی

یافته‌های تجربی فوق نشان می‌دهد که چون ضریب همبستگی محاسبه شده ($I=0/248$) در سطح اطمینان ۹۹٪ و ($sig=0/01 < 0/000$) است، بنابراین می‌توان وجود رابطه مثبت و معنادار را بین تکنولوژی و تغییرات اجتماعی را تأیید نمود، همچنین بین تکنولوژی و تغییرات تعاملی ($I=-0/075$) یک همبستگی منفی وجود دارد یعنی با وجود تکنولوژی زیاد تعاملات و روابط اجتماعی کاهش می‌یابد.

فرضیه دوم: بین حمل و نقل و تغییرات اجتماعی در شهرستان اهواز رابطه وجود دارد.

جهت بررسی فرضیه فوق از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد که نتایج آزمون در جدول زیر آمده است.

جدول (۶): ضریب همبستگی پیرسون بین حمل و نقل و تغییرات اجتماعی

تعداد	سطح معنی داری	همبستگی پیرسون (r)	شاخصها	
			متغیرها	
۱۰۸۲	۰/۰۰۰	-۱/۲۵	مستقل	حمل و نقل
			وابسته	تغییرات تعاملی
۱۰۸۲	۰/۰۰۰	۰/۳۰۲	مستقل	حمل و نقل
			وابسته	قشربندی اجتماعی
۱۰۸۲	۰/۰۰۰	۰/۲۶۹	مستقل	حمل و نقل
			وابسته	تغییرات اجتماعی

نتایج تجربی جدول فوق با اطمینان قوی ($sig=0/01 < 0/000$) وجود رابطه مثبت و معنادار را نشان می‌دهد. ضریب همبستگی محاسبه شده $I=0/269$ دلالت بر آن دارد که بین حمل و نقل و تغییرات اجتماعی رابطه معنادار وجود دارد و فرضیه تحقیق اثبات می‌شود. همبستگی منفی $I=-1/25$ نیز حاکی از وجود یک رابطه معکوس بین حمل و نقل و تغییرات تعاملی است.

فرضیه سوم: بین ارتباطات (رسانه‌ها) و تغییرات اجتماعی در شهرستان اهواز رابطه وجود دارد.

برای بررسی این فرضیه از ضریب همبستگی استفاده شد که نتایج آزمون در جدول زیر آمده است:

جدول (۷): ضریب همبستگی پیرسون بین و تغییرات اجتماعی

تعداد	سطح معنی داری	همبستگی پیرسون (r)	شاخصها	
			متغیرها	
۱۰۸۲	۰/۰۰۰	-۰/۱۰۹	مستقل	رسانه‌ها
			وابسته	تغییرات تعاملی
۱۰۸۲	۰/۰۰۰	۰/۲۰۱	مستقل	رسانه‌ها
			وابسته	قشربندی اجتماعی

۱۰۸۲	۰/۰۰۰	۰/۱۹۵	مستقل	رسانه ها
			وابسته	تغییرات اجتماعی

توزیع جدول نشان می‌دهد که در سطح ۹۹ درصد اطمینان و ($\text{sig} = 0/01 < 0/000$) مقدار $I = 0/43$ است که رابطه مثبت و معنادار را نشان می‌دهد و می‌توان نتیجه گرفت که فرض H_0 رد و فرض H_1 تایید می‌شود.

فرضیه چهارم: بین بهداشت مدرن و تغییرات اجتماعی در شهرستان اهواز رابطه وجود دارد.

جدول (۸): ضریب همبستگی پیرسون بین بهداشت مدرن و تغییرات اجتماعی

تعداد	سطح معنی داری	همبستگی پیرسون (۲)	شاخص‌ها	
			مستقل	متغیرها
۱۰۸۲	۰/۰۲۴	-۰/۰۶۹	بهداشت مدرن	مستقل
			تغییرات تعاملی	وابسته
۱۰۸۲	۰/۰۰۰	۰/۲۵۳	بهداشت مدرن	مستقل
			قشر بندی اجتماعی	وابسته
۱۰۸۲	۰/۰۰۰	۰/۲۰۴	بهداشت مدرن	مستقل
			تغییرات اجتماعی	وابسته

نتایج تجربی جدول زیر دلالت بر آن دارد که در سطح ۹۵ درصد اطمینان و ($\text{sig} = 0/05 < 0/025$) مقدار $I = 0/069$ است، یعنی بین بهداشت مدرن و تغییرات تعاملی یک ارتباط ضعیف و منفی دیده می‌شود. ضریب همبستگی محاسبه شده $I = 0/204$ در سطح ۹۹ درصد اطمینان دلالت بر آن دارد که بین حمل و نقل و تغییرات اجتماعی یک رابطه معنادار وجود دارد، بنابراین این فرضیه تایید می‌گردد.

فرضیه پنجم: بین آموزش و تغییرات اجتماعی در شهرستان اهواز رابطه وجود دارد. برای بررسی این فرضیه از آزمون تحلیل واریانس یک راهه استفاده شد که نتایج آزمون در جدول زیر آمده است:

جدول (۹): واریانس یک راهه بین آموزش و تغییرات اجتماعی

P	F	MS	df	SS	منابع تغییرات	متغیرها
۰/۰۰۰	۱۳/۵۳۹	۱۶۰۵/۷۷۴	۹	۱۴۴۵۱/۹۶۳	بین گروهی	تغییر تعامل اجتماعی
		۱۱۸/۶۰۵	۱۰۷۲	۱۲۷۱۴۴/۶۶۲	درون گروهی	
			۱۰۸۲	۱۴۱۵۹۶/۶۲۵	کل	
۰/۰۰۰	۸۶/۹۶۷	۸۰۸۷/۳۴۵	۹	۷۲۷۸۶/۱۰۳	بین گروهی	قشر بندی اجتماعی
		۹۲/۹۹۴	۱۰۷۲	۹۹۶۸۹/۲۲۵	درون گروهی	
			۱۰۸۱	۱۷۲۴۷۵/۳۵۸	کل	
۰/۰۰۰	۶۷/۱	۱۶۴۴۵/۱۷۸	۹	۱۴۸۰۰۶/۶۰۶	بین گروهی	تغییرات اجتماعی
		۲۴۵/۰۸۴	۱۰۷۲	۲۶۷۲۹/۹۴۷	درون گروهی	
			۱۰۸۱	۴۱۰۷۳۶/۵۵۳	کل	

داده‌های تجربی جدول دلالت بر این دارد که F محاسبه شده $۶۷/۱$ درج آزادی صورت $dfb = 9$ (بین گروهی) و مخرج $dfw = 1072$ (درون گروهی) و در سطح اطمینان ۹۹ درصد و $\text{sig} = 0/01 < 0/000$ است، بنابراین فرضیه صفر رد و فرضیه H_1 تایید می‌شود و نتیجه می‌گیریم که تفاوت بین میانگین‌ها از لحاظ آماری معنادار است. در واقع بین آموزش و تغییرات اجتماعی ارتباط معنادار وجود دارد. جهت بررسی تفاوت معنی دار میانگین‌ها بین سطوح تحصیلات از آزمون تعقیبی توکی استفاده شد. با توجه به

بررسی تاثیر نوسازی بر تغییرات اجتماعی در شهرستان اهواز / ۶۱

نتایج آزمون تعقیبی توکی مقایسه میانگین‌ها نشانگر این است که تغییرات اجتماعی در افراد با تحصیلات کارشناسی ارشد بیشتر از سطوح تحصیلات دیگر بود.

فرضیه ششم: بین شهرنشینی و تغییرات اجتماعی در شهرستان اهواز رابطه وجود دارد. برای بررسی این فرضیه از آزمون تحلیل واریانس یک طرفه استفاده شد که نتایج آزمون در جدول زیر آمده است:

جدول (۱۰): واریانس یک راهه بین شهرنشینی و تغییرات اجتماعی

P	F	MS	df	SS	منابع تغییرات	متغیرها
۰/۰۰۰	۳۶/۱۳۴	۴۴۴۴/۱۷۸	۲	۸۸۸۸/۳۵۶	بین گروهی	تغییر تعاملات اجتماعی
		۱۲۲/۹۹۲	۱۰۷۲	۱۳۲۷۰۸/۲۶۹	درون گروهی	
			۱۰۸۲	۴۱۰۷۳۶/۵۵۳	کل	
۰/۰۰۰	۱۰۳/۵۱۳	۱۳۸۸۲/۶۹۵	۲	۲۷۷۵۶/۳۸۹	بین گروهی	قشربندی اجتماعی
		۱۳۴/۱۱۵	۱۰۷۹	۱۴۴۷۰۹/۹۶۸	درون گروهی	
			۱۰۸۱	۱۷۲۴۷۵/۳۵۸	کل	
۰/۰۰۰	۱۰۷/۰۵۶	۳۴۰۰۴/۷۵۳	۲	۶۸۰۰۹/۵۰۶	بین گروهی	تغییرات اجتماعی
		۳۱۷/۶۳۴	۱۰۷۹	۳۴۲۷۲۷/۰۴۷	درون گروهی	
			۱۰۸۱	۴۱۰۷۳۶/۵۵۳	کل	

داده‌های تجربی جدول دلالت بر این دارد که F محاسبه شده ۱۰۷/۰۵۶ و درجات آزادی صورت $dfb=9$ (بین گروهی) و مخرج $dfw=1079$ (درون گروهی) و در سطح اطمینان ۹۹ درصد و $sig=0/000 < 0/01$ است، بنابراین فرضیه صفر رد و فرضیه H_1 تایید می‌شود و نتیجه می‌گیریم که تفاوت بین میانگین‌ها از لحاظ آماری معنادار است. در واقع بین شهرنشینی و تغییرات اجتماعی ارتباط معنادار وجود دارد.

تحلیل رگرسیون چندگانه

یافته‌های تجربی جدول شماره ۱۱ دلالت بر آن دارد که ضریب همبستگی تغییرات اجتماعی با $R=0/587$ و ضریب تعیین آن معادل $R^2=0/341$ است و به این معنی است که ۳۴ درصد تغییرات اجتماعی از طریق نوگرایی (آموزش، شهرنشینی، رسانه‌های عمومی و...) در یک رابطه خطی قابل توجیه است.

جدول (۱۱): رگرسیون چندگانه تغییرات اجتماعی

F	R Square	تخمین خطای استاندارد	ضریب تعیین تعدیل شده	ضریب تعیین	همبستگی	مدل
۹۴/۱۹۰	۰/۳۴۵	۱۵/۸۲۵	۰/۳۴۱	۰/۵۸۷	/۵۸۷	۱

یافته‌های آماری جدول بالانشان می‌دهد ضریب همبستگی چندگانه برای ترکیب متغیرهای مستقل تحقیق (تکنولوژی، حمل و نقل، رسانه‌های عمومی، بهداشت مدرن، آموزش و شهرنشینی) با متغیر وابسته تغییرات اجتماعی برابر با $RS=0/345$ می‌باشد و F معادله رگرسیون (۹۴/۱۹۰) با سطح معنی داری $sig=0/000 < 0/01$ معنی دار است.

جدول (۱۲): پیش‌بینی متغیرهای مستقل از روی متغیر وابسته

نام متغیر	ضرایب غیراستاندارد		مقدار T	سطح معناداری
	B	Std. Error		
عدد ثابت	۴۲/۰۰۲	۳/۲۲۸	۱۳/۰۱۲	/۰۰۰
آموزش	۴/۱۸۱	/۲۴۷	۱۶/۹۳۱	/۰۰۰
شهرنشینی	۶/۸۳۳	۱/۰۹۱	۶/۲۶۱	/۰۰۰

تکنولوژی	۰/۳۶۱	۰/۹۱۳	۰/۰۲۹	۰/۰۸۵	۰/۰۷۷
حمل و نقل	۰/۰۲۵	۲/۵۶۰	۰/۰۶۵	۰/۱۵۹	۰/۳۵۶
رسانه ها	۰/۰۱۱	۲/۵۶	۰/۰۶۵	۰/۱۴۰	۰/۳۵۹
بهداشت مدرن	۰/۱۰۲	۱/۶۳۸	۰/۰۴۷	۰/۰۹۶	۰/۱۵۷

با توجه به نتایج ضریب β در جدول فوق و سطح معنی داری، متغیرهای آموزش، شهرنشینی، حمل و نقل و رسانه‌های عمومی به عنوان متغیر پیش‌بین رابطه معنی داری داشتند که ترتیب اهمیت تاثیر آنها با توجه به میزان ضریب β استاندارد شده عبارت است از (آموزش، شهرنشینی، حمل و نقل و رسانه ها) می‌باشد اما بقیه متغیرهای مستقل (تکنولوژی و بهداشت مدرن) از مدل خارج شدند. همچنین از بین متغیرهای تأثیرگذار بر تغییرات اجتماعی متغیر آموزش با توجه به ضریب بتای استاندارد شده $0/450 = \beta$ بیشترین تأثیر را داشته است و بعد از آن متغیر شهرنشینی با ضریب بتای $0/165 = \beta$ بیشترین تأثیر را به روی تغییرات اجتماعی دارد.

مدل سازی معادلات ساختاری

برای تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم افزار SMART PLS با در نظر گرفتن نوع سوالات انعکاسی یا ترکیبی، آزمون‌های زیر بکار گرفته شد:

- ۱- آزمون مدل اندازه گیری انعکاسی که شامل: آزمون آلفای کرونباخ، آزمون پایایی ترکیبی (CR)، آزمون پایایی اشتراکی آزمون روایی سازه (روایی همگرا و روایی واگرا)، آزمون کیفیت مدل.

روایی و پایایی همگرا و افتراقی	
• بارهای عاملی باید معنادار باشد یعنی بزرگتر از ۰/۳	روایی همگرا
• بارهای عاملی استاندارد باید بزرگتر از ۰/۵ و در صورت امکان بزرگتر از ۰/۷ باشد	
• $AVE > 0/5$	
• $CR > AVE$	روایی واگرا
• $AVE > MSV$	
• $AVE > ASV$	

- ۲- آزمون مدل اندازه گیری ترکیبی که شامل: آزمون روایی قانونی، آزمون معنا داری وزن های متغیر ترکیبی و آزمون تورش واریانس (VIF).

- ۳- آزمون مدل ساختاری که شامل: آزمون معنا داری ضریب مسیر، آزمون ضریب تعیین، آزمون اندازه اثر و آزمون کیفیت مدل.

قبل از آزمون‌های مدل اندازه گیری انعکاسی، آزمون همگن بودن تک بعدی نشان می دهد که $0/7 >$ بارهای عاملی است یعنی سوالات یک سازه با هم شبیه هستند، ضمناً آلفای کرونباخ برای هر یک از متغیرهای مستقل و متغیر وابسته تغییرات اجتماعی به تفکیک ابعاد در جدول زیر آمده است. از آنجا که ضریب بدست آمده برای پرسشنامه بالای ۷۰٪ می‌باشد می‌توان نتیجه گرفت که همبستگی بین سوالات قابل قبول است. از طرفی چون $0/9 < CR < 0/7$ است، بین سوالات در درون مدل همبستگی وجود دارد و مدل دارای پایایی ترکیبی می باشد. نتایج جدول نشان می دهد که $0/5 > Communality$ است بنابراین هر یک از سوالات (معرف) به تنهایی دارای پایایی است.

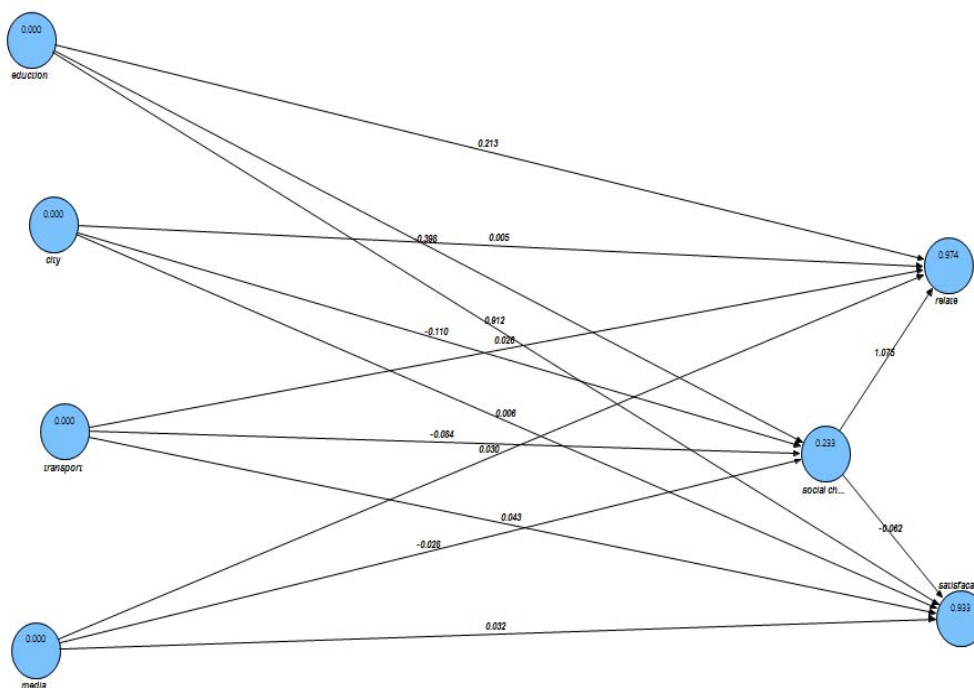
جدول (۱۳): پیش بینی آزمون مدل اندازه گیری

متغیر	Cronbachs alpha	Composite reliability	Communality	AVE	CV COM
اعتماد	۰/۷۴۰۹	۰/۸۵۱۷	۰/۶۵۷۰	۰/۶۵۷۰	۰/۳۱۷۰
صمیمیت	۰/۸۵۸۵	۰/۸۹۲۹	۰/۵۸۱۸	۰/۵۸۱۸	۰/۴۱۲۳
تعهد	۰/۷۹۹۵	۰/۸۶۷۶	۰/۶۲۱۴	۰/۶۲۱۴	۰/۳۶۷۵
تعاون	۰/۷۷۵۶	۰/۸۶۸۵	۰/۶۸۹۳	۰/۶۸۹۳	۰/۳۸۵۱
بهداشت	۰/۸۰۱۳	۰/۸۶۳۸	۰/۵۶۰۲	۰/۵۶۰۲	۰/۳۴۴۳

برای آزمون های روایی سازه نتایج جدول فوق نشان می دهد که $AVE > 0.5$ و $CR > AVE$ و بارهای عاملی هم استاندارد هستند بنابراین مدل دارای روایی سازه همگرا است. برای روایی افتراقی دو آزمون گرفته شد اول آزمون بارهای عرضی و دیگری آزمون فرنل و لاگر. در آزمون بارهای عرضی مشاهده شد که بار عاملی هر سوال متعلق به یک سازه در یک سطر حداقل به اندازه ۰/۱ از بقیه مقادیر سوالات سازه های دیگر در همان سطر بالاتر بود. نتایج آزمون فرنل و لاگر نیز نشان داد که جذر AVE از تمام مقادیر همبستگی ها در هر ستون بیشتر می باشد بنابراین سازه دارای روایی واگراست. برای آزمون مدل اندازه گیری ترکیبی متغیرهای تکنولوژی، حمل و نقل، رسانه ها و قشر بندی سه کار اساسی است که انجام شد، اول آزمون روایی قانونی برای تعیین مناسب بودن سوالات با توجه به ادبیات تحقیق، دوم معناداری وزن های متغیر ترکیبی که معناداری سوالات هر متغیر در سطح احتمال ۹۵ درصد و $t < 1/96 < -1/96$ تایید شد و سوم آزمون تورش واریانس یعنی $VIF < 5$ نشان داد که بین متغیرها یک هم خطی وجود دارد.

آزمون های مدل ساختاری

برای آزمون مدل ساختاری سه کار اساسی انجام شد. ضرایب مسیر هر کدام از مفاهیم در مدل ساختار زیر آمده است:

شکل (۱): مدل ساختاری تحقیق (منبع: یافته های تحقیق)

داده های جدول زیر نشان می دهد که روابط معنا داری بین آموزش، رسانه های عمومی، حمل و نقل و شهرنشینی وجود دارد. آزمون ضریب تعیین نیز با توجه به نتایج حاکی از آنست که پیش بینی تغییرات اجتماعی از روی عناصر نوسازی بالا در حد متوسط رو به پایین و پیش بینی روابط اجتماعی و قشربندی اجتماعی قوی خواهد بود.

جدول (۱۴): ضریب تعیین

متغیرها	R Square	تغییرات اجتماعی	قشربندی اجتماعی	روابط اجتماعی
روابط اجتماعی	۰/۹۷۴	۳/۹۵۹	۰/۷۹۳	۰/۸۱۴
قشربندی اجتماعی	۰/۹۳۳	۱۱/۴۰۴	۵۰/۲۸۰	۱۵/۳۹۷
تغییرات اجتماعی	۰/۲۳۳	۰/۷۶۷	۲/۵۴۵	۵/۲۶۳
			۳/۸۶۸	۱۰۳/۸۴۳
		۲/۶۶۱	۳/۹۴۵	۴/۴۰۴

اندازه گیری آزمون اثر سهم هر کدام از متغیرهای برونزا در این مدل حاکی از آنست که آموزش بیشترین اثر را بر تغییرات اجتماعی دارد متغیرهای شهرنشینی، حمل و نقل و رسانه های عمومی بعد از آموزش در رتبه بعدی اثر قرار داشتند.

آزمون کیفیت مدل ساختاری

این آزمون با ضریبی با نام CV red آزمون می شود که به شاخص افزونگی معروف است و چنانکه مقدار آن ۰/۰۲ باشد ضعیف و چنانکه مقدار آن در حد ۰/۱۵ باشد کیفیت مدل متوسط و اگر مقدار شاخص ۰/۳۵ باشد مدل از کیفیت قوی برخوردار است.

جدول (۱۵): کیفیت مدل ساختاری

مقدار شاخص	متغیرها
۱/۰۰۰	شهرنشینی
۱/۰۰۰	آموزش
۰/۳۷۹	رسانه ها
۰/۴۱۰	روابط اجتماعی
۰/۲۸۵	قشربندی اجتماعی
۰/۰۵۲	تغییرات اجتماعی
۰/۶۸۸	حمل و نقل

نتایج جدول فوق با توجه به مقدار شاخص برای متغیرهای درونزا نشان می دهد که کیفیت مدل برای روابط اجتماعی و قشربندی اجتماعی خوب و برای تغییرات اجتماعی در حد متوسط پایین است می توان گفت که پیش بینی متغیرهای درونزا از روی متغیرهای برونزا قابل قبول بوده و به طور کلی متغیرهای مناسبی در قالب مدل ساختاری قر گرفته اند و روابط فرضیات پژوهشی به صورت قابل قبول انتخاب شده است. در پایان آزمون کلی کیفیت مدل pls معروف به شاخص GOF برابر ۰/۶۶۵ نشان از کیفیت مناسب مدل کلی pls دارد.

بحث و نتیجه گیری

این تحقیق با هدف بررسی تأثیر نوسازی بر تغییرات اجتماعی صورت گرفته است در این تحقیق تغییرات اجتماعی در دو بعد تعاملات اجتماعی و قشربندی اجتماعی مورد بررسی قرار گرفت و نتایج بدست آمده حاکی از آن است که میانگین تغییرات اجتماعی در حد متوسط است.

بررسی روابط بین متغیرها نشان داد که میزان تغییرات اجتماعی به لحاظ قومیت متفاوت است به طوری که افراد دارای تحصیلات و سنین مختلف از تغییرات اجتماعی متفاوتی برخوردار هستند بیشترین میزان تغییرات اجتماعی در میان تحصیلات کارشناس ارشد قابل مشاهده بود. بررسی رابطه بین تکنولوژی و تغییرات اجتماعی نشان داد که با وجود تاکید بر پذیرش تکنولوژی و استفاده عملی از آن در زندگی روزمره به عنوان پدیده ای دارای ابعاد مثبت و منفی، با وجود همبستگی میان این دو متغیر نتوانسته به عنوان یک عامل پیش بین و مؤثر بر تعاملات و قشربندی خود را نشان دهد. یعنی تکنولوژی با جایگزینی ماشین آلات و تاسیس واحدهای صنعتی و کارخانه‌ای تولید و مکانیزه کردن تولیدات به عنوان یکی از عناصر مهم نوسازی ماهیت ناقص و دوگانه داشته به این معنا که تغییرات مذکور منجر به فروپاشی و تغییرات در نظام اجتماعی این شهرستان نشده است بنابراین جامعه نوسازی شده اهواز هنوز ترکیبی از نیروهای سنت و مدرنیت را در خود دارد. بررسی رابطه بین حمل و نقل و رسانه های عمومی با توجه به مباحث ذکر شده نشان وجود یک رابطه معکوس و منفی را با تغییرات تعاملات اجتماعی آن پیش بینی می کند یعنی حمل و نقل و ارتباطات به عنوان عناصر نوسازی به مثابه پدیده تسهیل گر بوده که امور روزمره زندگی مردم شهرستان اهواز را آسان تر و راحت کرده است با وجود این به نظر می رسد ورود این عناصر متأثر از یک سری بسترها و شرایط است که سبب شده مردم این منطقه تعامل خاصی در رابطه با عناصر مذکور داشته باشند یعنی باز شدن فضای جغرافیایی و افزایش پذیرش و استفاده عملی از حمل و نقل و رسانه های عمومی و استقبال از آن پیامدهایی را برای جامعه شهرستان اهواز داشته است. این پیامدها می تواند به صورت افزایش ارتباطات برون منطقه ای، تسهیل بخشی، قشربندی، مهاجرت پذیری باشد در نهایت ورود این عناصر علاوه بر تسهیل گری و ضرورت نوسازی با پیامد سنت زدایی و کاهش تعاملات، کاهش اهمیت و اعتماد همراه بوده است.

در بررسی رابطه شهرنشینی و تغییرات اجتماعی وجود یک رابطه معنادار بین این دو متغیر قابل پیش بینی است. می توان رشد شهرنشینی را به عنوان عامل ترقی و تقویت کننده احساس فردگرایی و تضعیف کننده سنت گرایی دانست. شهرنشینی، موجب افزایش سطح مشارکت^۱ و موجبات اخذ وجه نظرهای^۲ جدید و سوال کردن را فراهم می کند و در نهایت تحرک روانی^۳ می شود. مهم تر اینکه زندگی شهری به خصوص نیازهای حرفه ای، مردم شهری را به داشتن ویژگی های خاص نوگرایی و تجدد مثل باسوادی تشویق می کند، چون مردم باید باسواد باشند تا نسبت به علایم و سمبل ها که خاص جامعه شهری اند، آگاه شوند و بتوانند با آنها ارتباط برقرار کرده و زندگی اجتماعی خود را تنظیم نمایند (و بر، ۱۳۷۰: ۵) در چهارچوب نظریه نوسازی نه تنها با افزایش میزان شهرنشینی تغییر و تحولاتی در زندگی و رفتار شهرنشینان به وجود می آید بلکه مناطق شهری بر جمعیت مناطق حاشیه ای و اطراف خود تاثیر گذاشته و شیوه زندگی و رفتاری آنان را نیز تغییر می دهند. با بررسی رابطه آموزش و تغییرات اجتماعی می توان گفت یک رابطه معنادار بین این دو متغیر قابل پیش بینی است. رشد نهادهای آموزشی و علمی می تواند زمینه ساز مشارکت بیشتر مردم در تحولات اجتماعی و اقتصادی باشد و در مردم نوعی قابلیت و تحرک ذهنی ایجاد می کند که باورهای مناسب توسعه را می تواند درونی سازد زیرا حفظ و توسعه علم به وسیله نظام آموزشی تامین می شود، با این وجود ورود آموزش مدرن به عنوان پدیده مثبت و آگاهی بخش علاوه بر فرصت شغل یابی و ضرورت نوسازی با پیامدهای سنت زدایی همراه می باشد که خود می تواند متأثر از یک سری شرایط و بسترهایی باشد در پایان باید گفت در نتیجه فرآیند نوسازی ما شاهد تغییر ملاک های قشربندی اجتماعی و تغییر آن از حالت انتسابی به اکتسابی هستیم چرا که اقشاری مانند کارمند، تجار، بازرگانان و بازاریان کسانی هستند که براساس کار و تلاش و تخصص شخصی خود پدید آمده بودند نه براساس مالکیت ارثی و می توان انعکاس تغییر در ساختار اقتصادی و سیاسی را در ساختار اجتماعی مشاهده نمود. از طرفی دسترسی نابرابر به امکانات و شرایط و فعالیت های اقتصادی که باعث ایجاد فاصله طبقاتی بین این اقشار مختلف شده است.

1 Participation

2 Attitude

3 Psycho mobility

همچنین با فعالیت نهادهای آموزشی و رسانه های عمومی و در شرایطی که تحرک جغرافیایی افزایش یافته ما شاهد تضعیف شبکه تعاملات اجتماعی و بنابراین تغییر روابط اجتماعی سنتی در جامعه و ضعف و دگرگونی در این روابط هستیم. تحصیلات و مهارت به عنوان سرمایه انسانی را به تنهای می توان کسب کرد اما هنجارهایی که شالوده سرمایه اجتماعی هستند در صورتی معنادار است که بیش از یک نفر در آن سهمیم باشند بنابراین تقویت روابط اجتماعی و بهبود شبکه تعاملات اجتماعی می تواند باعث افزایش مشارکت اجتماعی و در نهایت سرمایه اجتماعی به عنوان حلقه مفقوده توسعه و رشد باشد.

پیشنهادات پژوهش و علمی

- ۱- استفاده بیشتر و وسیع تر از روش شناسی کیفی و کمی
- ۲- پیشنهاد می شود در مطالعات کمی از مدل یابی معادلات ساختاری استفاده می شود.
- ۳- به کارگیری تکنیک های نوین گرد آوری و تحلیل داده ها هم در روش های کمی و هم کیفی
- ۴- معرفی و شناخت بیشتر جامعه و فرهنگ مردم اهواز از آنجا که بخش عمده از ادبیات مطالعات این منطقه تاریخی است لذا حوزه اجتماعی و فرهنگی کمتر مورد عنایت محققان قرار گرفته است. مطالعات فرهنگی اهوازی بسیار اندک و کلی بوده لذا پیشنهاد می شود پژوهشگران با حساسیت بیشتری به این میدان فرهنگی توجه کنند.
- ۵- توجه به سیاست های بومی و محلی توسعه در اهواز، ارائه مدل های بومی و محلی توسعه با استفاده از روش های کیفی و کمی مطالعه و درک نظام معنایی می تواند برای مجریان و برنامه ریزان توسعه کم هزینه تر و آسان تر باشد.

منابع

۱. ازکیا، مصطفی (۱۳۷۹). مقدمه ای بر جامعه شناسی توسعه روستایی ایران. تهران: اطلاعات.
۲. ازکیا، مصطفی (۱۳۷۹). جامعه شناسی توسعه. چاپ دوم. تهران: انتشارات مؤسسه نشر کلمه.
۳. بی،ارل (۱۳۸۱) روش های تحقیق در علوم اجتماعی، جلد اول، ترجمه رضا فاضل، انتشارات سمت
۴. بروین سن، مارتین وان (۱۳۷۸). جامعه شناسی مردم کرد (آغا، شیخ و دولت). ترجمه ابراهیم یونسی، چاپ اول. تهران: نشر پانید
۵. دواس، دی. ای (۱۳۷۶). پیمایش در تحقیقات اجتماعی، ترجمه هوشنگ نایی، تهران: انتشارات نی.
۶. رضایی، مهدی (۱۳۸۲). بررسی جمعیت و وضعیت توسعه انسانی در استان کردستان. پایان نامه کارشناسی ارشد، بخش جمعیت و توسعه سازمان ملل، شیراز: دانشگاه شیراز.
۷. ریشه، گی (۱۳۷۸) تغییرات اجتماعی، ترجمه منصور وثوقی، چاپ بیستم، تهران: نشرنی
۸. سیف زاده، حسین (۱۳۷۳). نظریه های مختلف درباره راه های گوناگون نوسازی و دگرگونی سیاسی، چاپ دوم، تهران: نشر قومس
۹. قیم، عبدالنبی (۱۳۸۸)، پانصدسال تاریخ خوزستان. نقد کتاب تاریخ پانصدساله خوزستان کسروی، تهران: نشر اختران چاپ اول
۱۰. محمدپور، احمد (۱۳۸۹). فراروش، بنیان های فلسفی و علمی روش تحقیق ترکیبی در علوم اجتماعی، چاپ دوم، تهران: انتشارات جامعه شناسان
۱۱. محمدپور، احمد (۱۳۹۲). تجربه نوسازی، چاپ اول، تهران: انتشارات جامعه شناسان
۱۲. ملکی، سعید، دامن باغ، صفیه (۱۳۹۲). ارزیابی شاخص های توسعه پایدار شهری با تاکید بر شاخص های اجتماعی، کالبدی و خدمات شهری، فصلنامه مطالعات برنامه ریزی شهری (۱۳۹۲) دوره ۱ شماره ۳ ص ۲۹ - ۵۴.
۱۳. نوابخش، مهرداد (۱۳۸۸). درآمدی بر جامعه شناسی شهری. چاپ اول، تهران: انتشارات تهران
۱۴. نوزری، حسینعلی (۱۳۷۹). مدرنیته و مدرنیسم، سیاست، فرهنگ و نظریه اجتماعی، تهران: انتشارات نقش جهان
۱۵. وبر، ماکس (۱۳۷۰) شهر در گذر زمان، ترجمه شیوا کویانی، تهران، شرکت سهامی انتشار.
۱۶. وینر، مایرون (۱۳۵۴) نوسازی جامعه، ترجمه مقدم مراغه ای، تهران، فرانکلین.

17. Etzioni, amitai and Eva etzioni (1964). *Social change, to ward a theory of modernization*, New York. Basic book. Inc publishers.

18. Ferraro, Gary (1997) *cultural anthropology*, third Edition Belmont: west / wads worth.

19. Hech man, lale. (1991). *Tribe and kinship among kurds*.

بررسی تاثیر نوسازی بر تغییرات اجتماعی در شهرستان اهواز / ۶۷

20. Hulme, David and mark. Turner (1990) *sociology and Development: theories and practices*. New York: Harvester wheat sheaf.
21. Hulmes, David. And mark. Turner, (1990). *Sociology and Development London*: Harvest wheat sheaf publication.
22. Inkeles, Alex (1977) "*the modernization of man*" in *modernization: dynamics of growth*, Edited by Myron wiener. New York: voice of America forum series.